

ساخت آزمون پای بندی مردان به آموزه های اسلامی همسر داری

Constructing the Test of Men's Commitment to Islamic Teachings on Conjugal Relations

حسین حیدری خورمیزی / کارشناس ارشد روان شناسی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی؛
رحیم نارویی نصرتی / استادیار گروه روان شناسی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی؛
ابوالفضل قدوسی / کارشناس ارشد روان شناسی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی؛

Hussein Heydari Khurmizi / MA of Psychology, IKI. hheidari515@yahoo.com

Rahim Narouie Nusrati / Assistant Professor in Department of Psychology, IKI.

abul-Fazl Quddusi / MA of Psychology, IKI.

Abstract

This fundamental study aims at designing and constructing a test of men's commitment to Islamic teachings on conjugal relations and fidelity, which was conducted through descriptive-analytical survey. To do the present study, the teachings for interaction of men with their wives have been gathered in an argumentative way, and – after stages of construction and assessing the reliability – a questionnaire composed of 36 items was handed out among 383 male married teachers in Qom city, selected through cluster sampling. In investigating the validity of the scale, the agreement of 92% of experts showed the validity of the scale content. The factor analysis of findings showed that the test of men's commitment

چکیده

این پژوهش بنیادی با هدف طراحی و ساخت آزمون پای بندی مردان به آموزه های اسلامی همسر داری و با روش توصیفی - تحلیلی و پیمایشی انجام شده است. برای این پژوهش، با مراجعه به منابع اسلامی، آموزه های تعامل مردان با همسر به گونه استدلالی جمع آوری شد و پس از طی مراحل ساخت و اعتبارسنجی، پرسش نام های ۳۶ گویه ای بین ۳۸۳ نفر از معلمان مرد متأهل شهر قم که به صورت نمونه گیری خوشه ای انتخاب شده بودند، به اجرا درآمد. در بررسی روایی مقیاس، موافقت ۹۲ درصدی کارشناسان، گویای روایی محتوای مقیاس بود. تحلیل عاملی اکتشافی یافته ها نشانگر آن بود که آزمون پای بندی مردان به آموزه های اسلامی همسر داری دارای هشت عامل (۱. تعهد و مسولیت پذیری؛ ۲. ارتباطی؛ ۳.

to Islamic teachings on conjugal relations consists of eight factors as follows: fidelity and responsibility, relational, financial affairs, concentration/ emotional attention, active sympathy, giving gifts, optimism and forgiveness, religious growth. Cronbach's alpha (0.88) and split-half coefficient (0.751) show the internal reliability of the scale. Based on the findings of the study, we may say that the questionnaire has a desirable reliability and validity, and that it gives us coherent factors through which we may study men's commitment to Islamic teachings on conjugal relations, and they may be used both in research and treatment.

Keywords: men's commitment, Islamic teachings on conjugal relation and fidelity.

امور مالی؛ ۴. تمرکز/توجه هیجانی؛ ۵. همدلی فعال؛ ۶. هدیه دادن؛ ۷. خوش‌بینی و گذشت؛ ۸. رشد دینی) است. آلفای کرونباخ ۰/۸۸ و ضریب دونیمه‌سازی ۰/۷۵۱ نشانگر اعتبار درونی این مقیاس است. بر اساس یافته‌های پژوهش می‌توان گفت این پرسش‌نامه اعتبار و روایی مطلوبی دارد و عوامل منسجمی از آن به دست می‌آید که می‌توان با کاربرد آن، پای‌بندی مردان به آموزه‌های اسلامی همسررداری را مطالعه و از آن در حیطه‌های تحقیق و درمان استفاده کرد.

کلیدواژه‌ها: پای‌بندی مردان، آموزه‌های اسلامی همسررداری.

مقدمه

خانواده یکی از نظام‌های جوامع بشری است که با وجود تحولات اساسی، در اهداف و کارکردهای خود ثابت مانده و هنوز در همه جوامع، اهمیت اساسی دارد. خداوند به وجود آمدن انسان را بر زوجیت و خانواده استوار کرده است؛ خانواده یعنی زن و مردی که با پیمان ازدواج کنار هم آرامش می‌یابند و امانت‌داران الهی را تحویل جامعه می‌دهند. بنابراین هیچ نهادی به قدمت و قداست خانواده وجود ندارد و همه نهادها و سازمان‌های اجتماعی برای تحکیم بنا و تأمین نیازهای طبیعی خانواده تأسیس می‌شوند (افروز، ۱۳۸۹، ص ۷). تدبیر حکیمانه الهی در قالب کشش و تجاذب میان زن و مرد تجلی یافته و بشر را در طول تاریخ، در کانون گرم خانواده گرد هم آورده است؛ بدین سان نسل بشر به زندگی خود ادامه می‌دهد (صفورایی، ۱۳۸۸، ص ۸۶).

مهم‌ترین متون دینی ما، یعنی قرآن و سخنان پیامبر ﷺ و ائمه معصومین علیهم‌السلام، سرشار از

آموزه‌های کارآمد و متناسب با عصر حاضر در باب اساسی‌ترین مسائل خانواده تا جزئی‌ترین موارد آن است که در تحکیم پایه‌های خانواده، رضامندی زناشویی و کارآمدی خانواده نقش اساسی دارد. چنان‌که حیدری (۱۳۹۳) و هراتیان (۱۳۹۳) گزارش داده‌اند، پژوهش‌های زیادی اثرات پای‌بندی به مذهب را در رضامندی زناشویی (مانند حیدری، ۱۳۸۵؛ نیکویی و سیف، ۱۳۸۴؛ مصلحی، ۱۳۹۲؛ نجفی، ۱۳۸۹؛ احمدی، ۱۳۸۶؛ روحانی و معنوی‌پور، ۱۳۸۷؛ خدایاری‌فرد و همکاران، ۱۳۸۶؛ حاتمی و دیگران، ۱۳۸۸؛ منجزی و دیگران، ۱۳۹۱؛ بورچینال^۱، ۱۹۵۷؛ هانت^۲ و کینگ^۳، ۱۹۷۸؛ پولنر، ۱۹۸۹؛ الیسون^۴، گای^۵ و گلس^۶، ۱۹۸۹؛ دادلی^۷ و کونینسکی^۸، ۱۹۹۰؛ آنتونی^۹، ۱۹۹۳؛ اسنو^{۱۰} و کاپتن^{۱۱}، ۱۹۹۶؛ گیبلین^{۱۲}، ۱۹۹۷؛ سالیوان، ۲۰۰۱؛ فیس^{۱۳} و تامکو^{۱۴}، ۲۰۰۱؛ مارش و دالاس، ۲۰۰۱؛ سالیوان، ۲۰۰۱؛ هانلر^{۱۵} و گنچوز^{۱۶}، ۲۰۰۵ و اورتیکنال^{۱۷} و ونستیوگن^{۱۸}، ۲۰۰۶)، سازگاری زناشویی (احمدی، فتحی‌آشتیانی و عرب‌نیا، ۱۳۸۵؛ فیلسینگر^{۱۹} و ویلسون^{۲۰}، ۱۹۸۴؛ گرانر^{۲۱}، ۱۹۸۵؛ ویلسون و فیلسینگر، ۱۹۸۶ و روت^{۲۲}، ۱۹۸۸) و کارآمدی خانواده (کولدول، ۱۹۹۵؛ عبدالله پور، ۱۳۸۸ و دهقان‌تنها، ۱۳۹۲) بررسی کرده‌اند و به نقش مثبت پای‌بندی به آموزه‌های دینی در رشد و تعالی خانواده اذعان دارند.

آموزه‌های اسلامی در زندگی زناشویی تمام دستوراتی است که در دین اسلام به هر یک از زوجین داده شده است، اعم از دستورات فقهی، اخلاقی و آداب دینی. در منابع اسلامی سه دسته آموزه مرتبط با زوجین مطرح است: آموزه‌های مشترک، آموزه‌های خاص زنان و آموزه‌های خاص مردان (محمدی ری‌شهری، ۱۳۸۷، ص ۴۱۲).

آموزه‌های مشترک: محبت و مهربانی و عطفیت بین زوجین، داشتن خوی‌های والا و کردارهای نیکو، اهتمام به تربیت دینی، پاسداشت حقوق، تلاش برای تأمین نیازهای اقتصادی خانواده، پاسخ دادن به غرایز جنسی و دعا کردن (همان، ص ۱۹۱).

آموزه‌های خاص زنان: این آموزه‌ها در شش محور اساسی مورد توجه هستند: ۱. واکنش‌های هیجانی و عاطفی؛ ۲. رابطه جنسی؛ ۳. همکاری؛ ۴. رعایت مرزها؛ ۵. امور مالی

1. Burchinal, L.G.

2. Hunt, R.A.

3. King, M.B

4. Ellison, C.G.

5. Gay, D.A.

6. Glass, T.A.

7. Dudley, M.G.

8. Konsinski, J.F.A.

9. Anthony, M.J.

10. Snow, T.S.

11. Compton, W.C.

12. Giblin, P.R.

13. Fiese, B.H.

14. Tomcho, T.J.

15. Hunler, O.S.

16. Gencoz, T.I.

17. Orathinkal, J.

18. Vansteewegen, A.

19. Filsinger, E.E.

20. Wilson, M.R.

21. Gruner, L.

22. Roth, P.D.

و ۶. ارتباطات مؤثر (قدوسی، ۱۳۹۳، ص ۲۹).
آموزه‌های خاص مردان: آموزه‌های اسلام به مردان متأهل در ارتباط و تعامل با همسر، بر مبنای آیات قرآنی و روایات ائمه اطهار علیهم‌السلام مورد بررسی قرار گرفت و در هشت عامل کلی جای داده شد:

۱. تعهد و مسؤولیت‌پذیری: کتک نزدن (نوری، ۱۴۰۸، ج ۱۴، ص ۲۵۰، ح ۱۶۶۱۹)،^۱ پرهیز از تصرف بدون اجازه در اموال و اشیاء (همان، ص ۲۵۲، ح ۱۶۶۲۷)،^۲ ناراحت نکردن همسر (همان)،^۳ قذف نکردن (تهمت ناروا نزدن) (مجلسی، ۱۴۰۴، ج ۱۰۳، ص ۲۴۸، ح ۳۴)،^۴ رعایت حدود محبت (نهج‌البلاغه، حکمت ۳۵۲)،^۵ پرهیز از غیرت‌ورزی نابجا (حر عاملی، ۱۴۰۹، ج ۱۵، ص ۲۶۷)،^۶ ملایمت و مدارا (همان، ج ۱۴، ص ۱۲۰، ح ۳) و تقسیم کارهای خانه (بروجردی، ۱۳۸۶، ج ۲۵، ص ۵۰۸).^۷
۲. ارتباطی: خوش‌اخلاقی (متقی هندی، ۱۴۰۹، ج ۷، ص ۲۲۲، ح ۱۸۷۱۷)،^۸ برخورد آرام و مهربانانه (همان، ج ۳، ص ۶، ح ۵۱۵۵)،^۹ نیکی کردن (مجلسی، ۱۴۰۴، ج ۶۹، ص ۴۰۸،

۱. رسول الله صلى الله عليه وآله: أرى رجلاً لطم امرأته لطمَةً، أمر الله عز وجل مالكا خازن التيران فيلطمه على خر وجهه سبعين لطمَةً في نار جهنم. وأرى رجلاً منك وضع يده على شعر امرأة مسلمة، سمر كفه بمسامير من نار.
۲. في حديث الخولاء -... قالت: فما للنساء على الرجال؟ قال رسول الله صلى الله عليه وآله: أخبرني أخی جبرئيل - ولم يزل يوصيني بالنساء حتى ظننت ألا يجزل لزوجها أن يقول لها: أف - يا محمد، اتقوا الله - عز وجل في النساء، فإنهن عوان بين أيديكم، أخذتموهن على أمانات الله عز وجل ما استحللتم من فروجهن بكلمة الله وكتابه من فريضة وسنة وشريعة محمد بن عبدالله صلى الله عليه وآله، فإن لهن عليكم حقاً واجباً لما استحللتم من أجسامهن، وبما واصلتم من أبدانهن، ويحملن أولادكم في أحشائهن، حتى أخذهن الطلق من ذلك، فأشفقوا عليهن، وطيبوا قلوبهن حتى يقفن معكم، ولا تکرهوا النساء ولا تسخطوا بهن، ولا تأخذوا مما أتيتموهن شيئاً إلا برضاهن واذنهن.
۳. رسول الله صلى الله عليه وآله: من قذف امرأته بالزنا، خرج من حسناته كما تخرج الحية من جلدِها، وكتب له بكل شعرة على بطنه ألف خطيئة.
۴. الإمام علي عليه السلام - لبعض أصحابه - لا تجعلن أكثر شغلِك بأهلك وولدِك، فإن يكن أهلك وولدك أولياء الله فإن الله لا يضيع أولياءه، وإن يكونوا أعداء الله فما همك وشغلِك بأعداء الله؟!^۱
۵. رسول الله صلى الله عليه وآله: من الغيرة ما يحب الله ومنها ما يبغض الله، فأما التي يحبها الله فالغيرة في الرية، وأما الغيرة التي يبغضها الله فالغيرة في غير رية.
۶. الإمام علي عليه السلام: إن المرأة ريحانة وليست بقهرمانة، فدارها على كل حال، وأحسن الصحبة لها ليصفو عيشك.
۷. الإمام الباقر عليه السلام: تقاضى علي وفاطمة عليهما السلام إلي رسول الله صلى الله عليه وآله في الخدمة، فقضى علي فاطمة بخدمته ما دون الباب، وقضى علي ما خلفه. فقالت فاطمة: فلا تعلم ما داخلني من السرور إلا الله ياكفائي رسول الله تحمّل رقاب الرجال. و عنه عليه السلام: إن فاطمة عليها السلام ضمنت لئلي عليه السلام عمل البيت والعجين والخبز وقم البيت، وضمن لها علي عليه السلام ما كان خلف الباب من نقل الحطب وأن يجيء بالطعام.
۸. عن أبي عبدالله الجدي: قلت لعائشة: كيف كان خلق رسول الله صلى الله عليه وآله في أهله؟ قالت: كان أحسن الناس خلقاً، لم يكن فاحشاً ولا متفحشاً، ولا سخاباً بالأسواق، ولا يجزي بالسبئية مثلها، ولكن يصفو ويصفح.
۹. رسول الله صلى الله عليه وآله: إن من أكمل المؤمنين إيماناً، أحسنهم خلقاً والطفهم بأهله.

ح ۱۱۷)،^۱ معاشرت و برخورد نیکو (نساء، ۱۹^۲ و مجلسی، ۱۴۰۴، ج ۷۸، ص ۲۳۶، ح ۶۳)،^۲ نگاه محبت‌آمیز (متقی هندی، ۱۴۰۹، ج ۱۶، ص ۲۷۶، ح ۴۴۴۳۷)،^۳ سلام کردن (همان، ج ۱۵، ص ۹۰۹، ح ۴۳۵۷۱)،^۴ محبت کلامی (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۵، ص ۵۶۹)،^۵ رعایت نظافت (مجلسی، ۱۴۰۴، ج ۷۹، ص ۳۰۷، ح ۲۳۳).^۶

۳. امور مالی: تکیه گاه خوبی بودن (مجلسی، ۱۴۰۴، ج ۷۲، ص ۱۱۵، ح ۱۳)،^۷ خوراک (همان، ج ۷۶، ص ۳۴۹، ح ۱۳)،^۸ پوشاک (متقی هندی، ۱۴۰۹، ج ۵، ص ۱۱۶، ح ۱۲۳۰۳)،^۹ سخاوت و گشاده‌دستی (همان، ج ۶، ص ۴۴۲، ح ۱۶۴۵۳)،^{۱۰} پرهیز از بخل‌ورزی (همان).

۴. تمرکز/ توجه هیجانی: ملاعبه قبل از نزدیکی (متقی هندی، ۱۴۰۹، ج ۱۶، ص ۳۵۲، ح ۱۴۴۸۸۶)،^{۱۱} غذا خوردن با همدیگر (همان، ص ۱۰۷، ح ۴۴۰۷۷)،^{۱۲} تعطیلات را با هم بودن (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۶، ص ۲۹۹)^{۱۳} و زینت (همان، ج ۶، ص ۴۸۰، ح ۱ و ج ۵، ص ۵۶۷، ح ۵۰).^{۱۴} ۵. همدلی فعال: خدمت به همسر (مجلسی، ۱۴۰۴، ج ۱۰۴، ص ۱۳۲، ح ۱)،^{۱۵} احترام کردن (نوری، ۱۴۰۸، ج ۱، ص ۴۱۲، ح ۱۰۲۳)،^{۱۶} آب دادن به همسر (حر عاملی، ۱۴۰۹،

۱. الإمام الصادق علیه‌السلام: مَنْ حَسَنَ بِرِّهُ فِي أَهْلِ بَيْتِهِ زَيْدٌ فِي رِزْقِهِ.

۲. «وُ عَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ».

۳. الإمام الصادق علیه‌السلام: إِنَّ الْمَرْءَ يَجْتَنِجُ فِي مَنْزِلِهِ وَعِيَالِهِ إِلَى ثَلَاثٍ خِلَالِ يَتَكَلَّفُهَا وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِي طَبَعِهِ ذَلِكَ: مُعَاشِرَةَ جَمِيلَةٍ، وَسَعَةَ بِنْدِيرٍ، وَغَيْرَهُ بِنَحْوِنَ.

۴. عَنْهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: إِذَا نَظَرَ الْعَبْدُ إِلَى وَجْهِ زَوْجِهِ وَنَظَرَتْ إِلَيْهِ، نَظَرَ اللَّهُ إِلَيْهِمَا نَظَرَ رَحْمَةٍ، فَإِذَا أَخَذَ بِكَفِّهَا وَأَخَذَتْ بِكَفِّهِ، تَسَاقَطَتِ ذُنُوبُهُمَا مِنْ خِلَالِ أَصَابِعِهِمَا.

۵. رسول الله صلى الله عليه وآله: يَا أُنْسُ... إِذَا دَخَلْتَ بَيْتَكَ فَسَلِّمْ عَلَى أَهْلِ بَيْتِكَ؛ يَكْثُرُ خَيْرُ بَيْتِكَ.

۶. رسول الله صلى الله عليه وآله: قَوْلُ الرَّجُلِ لِلْمَرْأَةِ: «إِنِّي أَحِبُّكَ» لَا يَذْهَبُ مِنْ قَلْبِهَا أَبَدًا.

۷. الإمام الكاظم عليه‌السلام: تَهَيِّئَةَ الرَّجُلِ لِلْمَرْأَةِ مِمَّا يَزِيدُ فِي عَفْتِهَا.

۸. عن جابر بن عبد الله عن رسول الله صلى الله عليه وآله: أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِشِرَارِ رِجَالِكُمْ؟ بَشِرَارِ رِجَالِكُمْ بَشِرَارِ رِجَالِكُمْ؟ بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَالَ: إِنَّ مِنْ شِرَارِ رِجَالِكُمُ الْبَهَاتُ الْجَرِيُّ، الْفَخَّاشُ، الْأَكَلُ وَحَدَّةٌ، وَالْمَانِعُ وَرَذَهُوَالضَّارِبُ عَبْدَهُ، وَالْمَلْجُوعُ عِيَالَهُ إِلَى غَيْرِهِ.

۹. عَنْهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّ النِّسَاءَ عِنْدَكُمْ عَوَانٌ... فَإِذَا فَعَلَنْ ذَلِكَ فَلَهُنَّ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ، وَلَا تُضْرِبُوهُنَّ.

۱۰. رسول الله صلى الله عليه وآله: أَلَا وَحَقُّهُنَّ عَلَيْكُمْ أَنْ تُحْسِنُوا إِلَيْهِنَّ فِي كِسْوَتِهِنَّ وَطَعْمِهِنَّ.

۱۱. رسول الله صلى الله عليه وآله: إِنَّ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَمَلًا كَاتِحًا عَرِشُهُ، أَلْهَمَهُمْ أَنْ يُبَادُوا قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِ الشَّمْسِ فِي كُلِّ يَوْمٍ مَرَّتَيْنِ: أَلَا مَنْ وَسَّعَ عَلَى عِيَالِهِ وَجِيرَانِهِ وَسَّعَ اللَّهُ عَلَيْهِ فِي الدُّنْيَا، أَلَا مَنْ ضَيَّقَ اللَّهُ عَلَيْهِ قَبْرَهُ.

۱۲. نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ عَنِ الْمُوَاقَعَةِ قَبْلَ الْمُلَاعَعَةِ.

۱۳. عَنْهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: أَلَا أُبَيِّنُكُمْ بِخَمْسٍ مِنْ كُنَّ فِيهِ فَلَيْسَ بِمُتَّكِرٍ: عِتْقَالِ الشَّاةِ، وَبُئْسِ الصَّوْفِ، وَمُجَالَسَةِ الْفُقَرَاءِ، وَأَنْ يَرَكَبَ الْحِمَارَ، وَأَنْ يَأْكُلَ الرَّجُلُ مَعَ عِيَالِهِ.

۱۴. عَنْهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: اطْرَفُوا أَهْلِيكُمْ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ بِشَيْءٍ مِنَ الْفَاكِهَةِ أَوْ اللَّحْمِ حَتَّى يَفْرَحُوا بِالْجُمُعَةِ.

۱۵. الكافي عن الحسن بن جهم: رَأَيْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ اخْتَضَبَ، فَقُلْتُ: جَمَلْتَ فِدَاكَ، اخْتَضَبْتَ؟ فَقَالَ: نَعَمْ، إِنَّ التَّهَيِّئَةَ مِمَّا يَزِيدُ فِي عَفَّةِ النِّسَاءِ، وَلَقَدْ تَرَكْتُ النِّسَاءَ الْعَفَّةَ يَتْرَكَ أَرْوَاجَهُنَّ التَّهَيِّئَةَ. ثُمَّ قَالَ: أُبَيِّنُكُمْ أَنْ تَرَاهَا عَلَى مَا تَرَكَ عَلَيْهَا إِذَا كُنْتَ عَلَى غَيْرِ تَهَيِّئَةٍ؟ قُلْتُ: لَا، قَالَ: فَهُوَ ذَاكَ. ثُمَّ قَالَ: مِنْ أَخْلَاقِ الْأَنْبِيَاءِ السَّنْطَفِ، وَالنَّطِيطِ، وَحَلْقِ الشَّعْرِ، وَكَثْرَةِ الطَّرِيقَةِ.

۱۶. عَنْهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: يَا عَلِيُّ، لَا يَخْدُمُ الْعِيَالُ إِلَّا صَدِيقٌ أَوْ شَهِيدٌ، أَوْ رَجُلٌ يُرِيدُ اللَّهُ بِهِ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ.

۱۷. رسول الله صلى الله عليه وآله: مَنْ اتَّخَذَ زَوْجَةً فَلْيَكْرِمْهَا.

ج ۲۱، ص (۴۵۱)،^۱ آزار نرساندن (همان، ج ۷، ص ۸۳)^۲ و همنشینی با خانواده (مشکینی، ۱۴۲۴، ص ۳۳).

۶. هدیه دادن: در بازگشت از سفر (متقی هندی، ۱۴۰۹، ج ۶، ص ۷۰۸، ح ۱۷۵۰۸)^۳ و در مناسبت‌های مختلف (کاشف‌الغطاء، بی تا، ج ۱، ص ۱۶۸، ح ۶۲۴)^۵.

۷. خوش‌بینی و گذشت: گذشت از خطاها (مجلسی، ۱۴۰۴، ج ۷۴، ص ۵، ح ۱)^۶ و رعایت علاقه خانواده به غذا (همان، ج ۶۲، ص ۲۹۱)^۷.

۸. رشد دینی: تعلیم نماز، روزه و زکات (بروجردی، ۱۳۸۶، ج ۲۴، ص ۵۱۸)^۸ و حفظ از آسیب‌های عقیدتی، اخلاقی و رفتاری (تحریم، ۶)^۹.

آنچه درباره این آموزه‌ها قابل اندازه‌گیری است میزان پای‌بندی افراد به آن است. پای‌بندی یعنی رفتارهای متعادل و هماهنگ با اعتقادات (آهنکوب‌نژاد، ۱۳۸۸) یا به عبارتی، التزام عملی به آموزه‌های اسلام (پناهی، ۱۳۸۹) و تنظیم تمامی رفتارها بر اساس معیارهای مذهبی (جان‌بزرگی، ۱۳۸۸). بنابراین، منظور از پای‌بندی به آموزه‌های اسلامی همسرداری، التزام عملی و تنظیم تمام رفتارها بر اساس آموزه‌های اسلامی در موقعیت‌های تعاملی با همسر است.

در سال‌های اخیر آزمون‌هایی برای سنجش جنبه‌های گوناگون خانواده بر اساس مدل‌های متفاوت و از زاویه‌های گوناگون ساخته شده است. این پژوهش‌ها بیشتر به سنجش رضایت زناشویی یا رضامندی خانوادگی پرداخته‌اند و به جنبه‌های دینی خانواده کمتر توجه کرده‌اند.

۱. رسول الله صلى الله عليه وآله: إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا سَقَى امْرَأَتَهُ مِنَ الْمَاءِ أُجِرَ.
۲. قال النبي صلى الله عليه وآله: مَنْ كَانَتْ لَهُ امْرَأَةٌ يُؤَدِّبُهَا لَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ صَلَاتَهَا وَ لَا حَسَنَةً مِنْ عَمَلِهَا حَتَّى تُعِينَهُ وَ تُرْضِيَهُ وَ إِنَّ صَامَتِ الدَّهْرَ وَ قَامَتْ وَ اعْتَقَتِ الرِّقَابَ وَ أَنْفَقَتِ الْأَمْوَالَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ كَانَتْ أَوَّلَ مَنْ يَرِدُ النَّارَ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص وَ عَلَى الرَّجُلِ مِثْلُ ذَلِكَ الْوِزْرَ وَ الْعَذَابَ إِذَا كَانَ لَهَا مُؤَدِّبًا ظَالِمًا.
۳. رسول الله صلى الله عليه وآله: جُلُوسُ الْمَرْءِ عِنْدَ عِيَالِهِ أَحَبُّ إِلَيَّ اللَّهُ تَعَالَى مِنْ اعْتِكَافٍ فِي مَسْجِدِي هَذَا.
۴. رسول الله صلى الله عليه وآله: إِذَا رَجَعَ أَحَدُكُمْ مِنْ سَفَرِهِ فَلْيَرْجِعْ إِلَى أَهْلِهِ بِهَيْبَةٍ، وَلَوْ لَمْ يَجِدْ إِلَّا أَنْ يَلْقَى فِي مَخْلَاتِهِ حَجْرًا أَوْ حُرْمَةً حَطَبٍ، فَإِنَّ ذَلِكَ مِمَّا يُعْجِبُهُمْ.
۵. عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لِيُحِبُّ الرَّجُلَ مِنْ خَلْقِهِ إِذَا انْصَرَفَ مِنْ سَوْقِهِ، فَيَأْخُذُ شَيْئًا فِي كُمِهِ لِعِيَالِهِ فَيَفْرَحُوا بِهِ، فَيُبَاهِي اللَّهُ بِهِ الْمَلَائِكَةَ.
۶. الإمام زين العابدين عليه السلام - في رسالته المعروفة برسالة الحقوق :-..... فَإِنَّ لَهَا عَلَيْكَ أَنْ تَرْحَمَهَا لِأَنَّهَا أَسِيرُكَ، وَ تُطْعَمُهَا وَ تَكْسُوهَا، وَإِذَا جَهَلَتْ عَفَوْتَ عَنْهَا.
۷. رسول الله صلى الله عليه وآله: الْمُؤْمِنُ يَأْكُلُ بِشَهْوَةِ أَهْلِهِ، وَ الْمُنَافِقُ يَأْكُلُ أَهْلُهُ بِشَهْوَتِهِ.
۸. یا حواء، للمرأة علی زوجها أن یشبع بطنها، ویکسو ظهرها، وبعلمها الصلاة والصوم والزكاة إن كان فی مالها حق ولا تخالفه فی ذلك.
۹. «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَ أَهْلِيكُمْ نَارًا وَ قُودُهَا النَّاسُ وَ الْحِجَارَةُ عَلَيَّهَا مَلَكَةٌ غَالِطٌ شِدَادٌ لَا يَبْصُرُونَ اللَّهُ مَا أَمَرَهُمْ وَ يَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ».

تنها چند آزمون متناسب با فرهنگ دین اسلام درباره خانواده وجود دارد که پرسش‌نامه رضامندی زناشویی بر اساس معیارهای دینی (جدیری، ۱۳۸۷)، شاخص‌های خانواده کارآمد از دیدگاه اسلام و ساخت پرسش‌نامه آن (صفرزایی، ۱۳۸۸ب)، پرسش‌نامه پای‌بندی زنان به آموزه‌های همسرمداری اسلام (قدوسی، ۱۳۹۳) از آن جمله هستند. این پرسش‌نامه‌ها (به غیر از پرسش‌نامه پای‌بندی زنان، که خاص زنان است) به اصل تفاوت‌های زن و مرد توجه نداشته‌اند و بیشتر آموزه‌های مشترک را در نظر گرفته‌اند و آزمون‌هایی که به طور خاص و جزئی به پای‌بندی مردان به آموزه‌های اسلامی همسرمداری پرداخته باشد، یافت نشد. بنابراین، با توجه به فرهنگ دینی و اسلامی کشور ما، این پژوهش با هدف شناسایی آموزه‌های اسلامی ویژه مردان و ساخت آزمون پای‌بندی مردان به آموزه‌های اسلامی همسرمداری انجام شد و درصدد پاسخ‌گویی به این دو سؤال برآمد: «آزمون پای‌بندی مردان به آموزه‌های اسلامی همسرمداری از چه ویژگی‌های روان‌سنجی برخوردار است؟» و «مؤلفه‌های پای‌بندی مردان به آموزه‌های اسلامی همسرمداری از دیدگاه آیات و روایات چیست؟».

روش پژوهش

این پژوهش از نوع بنیادی و با رویکرد توصیفی - تحلیلی است. محقق با مراجعه به منابع اسلامی و با تحلیل متن و استنباط، آموزه‌های همسرمداری که برای تعامل با همسران به مردان داده شده را جمع‌آوری، دسته‌بندی و تجزیه و تحلیل کرد. در روش توصیفی - تحلیلی محتوا، عناصر و مطالب مورد نظر گردآوری و طبقه‌بندی می‌شود و مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد، در واقع قلمرو این نوع تحقیق را متن‌های مکتوب درباره موضوعی خاص تشکیل می‌دهد (شریعت‌مداری، ۱۳۸۸، ص ۷۷). از آنجا که هدف نهایی این پژوهش ساخت آزمون برای سنجش پای‌بندی مردان به آموزه‌های اسلامی همسرمداری است، ارزیابی روایی و اعتبار آن به صورت می‌دانی و به روش «زمینه‌یابی» «پیمایشی» است (دلاور، ۱۳۸۴، ص ۱۷۳-۱۷۵).

جامعه آماری و حجم نمونه

جامعه آماری این پژوهش را معلمان مرد متأهل شهر قم در سال ۱۳۹۲ تشکیل می‌دهند که بنابر آمار اداره کل آموزش و پرورش استان قم، در چهار ناحیه شهر قم ۶۴۲۱ نفر هستند. با توجه به استفاده از روش تحلیل عاملی نسبت ۱ به ۱۰ گویه‌ها و آزمودنی‌ها حجم نمونه ۴۰۰ آزمودنی در نظر گرفته شد که در نهایت ۳۸۳ نفر تحلیل شدند.

برای نمونه‌گیری از نمونه‌برداری تصادفی طبقه‌ای - خوشه‌ای استفاده شد. محقق ابتدا افراد جامعه مورد مطالعه را به چهار طبقه، یعنی چهار ناحیه، تقسیم کرد و بر اساس نسبت هر کدام، حجم نمونه را به‌دست آورد. پس از تعیین طبقات و حجم نمونه، از آنجا که دسترسی به تک‌تک افراد جامعه مورد تحقیق سخت و وقت‌گیر و انتخاب نمونه از اعضای جامعه مشکل و تقریباً غیرممکن بود، محقق با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای به سراغ طبقات رفت و پس از گرفتن لیست مدارس پسرانه نواحی چهارگانه قم، به تعیین واحد نمونه‌گیری (انتخاب مدارس در هر ناحیه) بر حسب تصادف پرداخت. پس از ارائه توضیحات به معلمان مدارس انتخاب‌شده، دفترچه پرسش‌نامه را به معلمان متأهل آن مدرسه داد و از آنان خواست تا با دقت لازم آن را تکمیل نمایند. در نهایت، پس از جمع‌آوری پرسش‌نامه‌ها و حذف موارد ناقص، اطلاعات ۳۸۳ نفر را با نرم‌افزار آماری و تحلیلی SPSS مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار داد.

ابزار پژوهش

برای انجام این پژوهش از مقیاس پژوهشگرساخته پای‌بندی مردان به آموزه‌های اسلامی همسررداری استفاده شد. این مقیاس را نخستین بار پژوهشگر برای سنجش پای‌بندی مردان به آموزه‌های اسلامی همسررداری طراحی کرد و ساخت. فرایند ساخت این مقیاس چنین بوده است:

۱. به منظور گردآوری آموزه‌هایی که در منابع اسلامی به مردان متأهل برای تعامل با همسرشان داده شده به منابع اسلامی رجوع شد. از منبع تحکیم خانواده استفاده شد و علاوه بر این کتاب، از نرم‌افزارهای موجود، همچون گنجینه روایات و نرم‌افزار نورالانوار ۳/۵، نیز جهت جست‌وجوی کلیدواژه‌ها (مثل امرأه، زوجه، عیال، اهل بیت، اهل منزل، معاش و بیت) و مدخل‌ها (مثل حکمة تأسیس الأسرة، موانع تأسیس الأسرة، تعاون الزوجین، المودة المتبادلة بین الزوجین، مکارم الأخلاق ومحاسن الأعمال بین الزوجین، خدمة الزوجة، التسليم على الأهل، إدخال السرور، الإهداء عند الرجوع من السفر، الجلوس مع الأسرة والأكل معهم، الصبر على سوء خلق الزوجة، التغافل، الفعاعة، الغيرة، وقایة الأسرة من الآفات العقائدية والأخلاقية والعملية، الحث على رعاية حقوق الأسرة، التحذير من تضييع حقوق الأسرة، الحقوق المتبادلة بین الزوجین، حقوق الزوجة على الزوج، السعي لضمان حوائج الأسرة الاقتصادية، التوسعة على العیال، تلبية الغرائز الجنسية، تزین الرجل لزوجته، دم عدم تلبية الزوج حاجة زوجته، ما ينبغي رعایته في المباشرة، الدعاء للأهل، آفات الأسرة العامة،

أَفَاتُ الْأُسْرَةِ مِنْ نَاحِيَةِ الزَّوْجِ) بهره برده شد.

ملاک گردآوری آموزه‌ها عبارت بود از: ۱. آموزه‌هایی که درصدد بیان یک وظیفه رفتاری (فقهی، اخلاقی و آداب دینی) و عملی هستند؛ ۲. آموزه‌هایی که به‌صراحت اوامر یا توصیه‌هایی را به مردان دارند (با ضمیر یا فعل‌های مذکر)؛ ۳. آموزه‌هایی که ائمه علیهم‌السلام فرموده‌اند من این‌گونه هستم شما نیز این‌طور باشید؛ ۴. با یک نگاه دقیق، آموزه‌هایی که به مردان برای تعامل با همسرشان داده شده است.

حدود ۳۰۰ روایت گردآوری شد و برخی از آن‌ها به دلیل شناختی بودن، تکراری بودن مفهوم، تعاملی نبودن، مربوط به قبل از ازدواج بودن و گویا و رسا نبودن منظور حذف شدند و تعداد ۱۹۰ آیه و روایت باقی ماند؛ در مورد برخی از آموزه‌ها چند روایت و در مورد برخی یک یا دو روایت وجود داشت. این آموزه‌ها دسته‌بندی و تجزیه و تحلیل شدند.

۲. متناسب با تجزیه و تحلیل، ۷۸ گویه برای آموزه‌ها طراحی شد؛ اما پس از مشورت با کارشناسان و اعمال نظر آنان، به دو دلیل حجم گویه‌ها به ۴۸ گویه کاهش یافت: الف) محقق برای هر دسته روایت دو یا سه گویه در نظر گرفته بود تا با مشورت بهترین را انتخاب کند و ب) کوتاهی پرسش‌نامه جزء مزایای آن محسوب می‌شود؛ البته کوتاهی که به مقصود و غرض آسیب نرساند. مستندات همراه با گویه‌ها در قالب دفترچه‌ای برای ارزیابی آماده شدند.

۳. گویه‌ها همراه با مستندات به ۳۰ کارشناس - که در هر دو حوزه علوم اسلامی و روان‌شناسی تخصص داشتند - ارائه شدند. کارشناسان نظر خود را در زمینه میزان مطابقت هر گویه با مستند ذکر شده در یک مقیاس لیکرت چهار درجه‌ای (خیلی زیاد، زیاد، کم، خیلی کم) اعلام کردند. برای بررسی روایی پرسش‌نامه نیز از روش تطابق کندال استفاده شد.

۴. پس از اعمال نظر کارشناسان و اصلاح و جایگزین کردن و جابه‌جایی جزئی در گویه‌ها، پرسش‌نامه‌های ۴۰ سؤالی برای اجرای مقدماتی آماده شد. اعمال نظرات به گونه‌ای صورت گرفت که تأمین‌کننده نظر کارشناسان باشد؛ مثلاً برای رساتر شدن مفهوم گویه فعل‌هایی تغییر داده شد، یا برخی کلمات اضافی (مثل اکثر اوقات، گاهی، همیشه) حذف شد و در برخی موارد برای بهتر شدن مفهوم کلماتی اضافه شد.

۵. بعد از آماده شدن پرسش‌نامه ۴۰ گویه‌ای و گرفتن روایی محتوای آن، برای به دست آوردن اعتبار اولیه، پرسش‌نامه در جامعه ۵۱ نفری، که با جامعه نهایی (معلمان مرد متأهل شهر قم) متناسب بود، اجرا شد. نمره ضریب آلفای کرونباخ برابر ۰/۷۹۹ و نمره ضریب

اسپیرمن - براون و ضریب دونیمه‌سازی گاتمن $0/568$ نشان‌دهنده همبستگی پایین گویه‌ها در دونیمه‌سازی است. گویه‌های (۱۸، ۲۸، ۲۹ و ۳۱) به دلیل همبستگی پایین حذف شدند و گویه دیگری یافت نشد که با حذف آن بر اعتبار تست افزوده شود.

۶. در نهایت با ۳۶ گویه و با ضریب آلفای کرونباخ $0/850$ و ضریب اسپیرمن - براون $0/751$ و ضریب دونیمه‌سازی گاتمن $0/749$ ، آزمون دارای اعتبار و آماده اجرای نهایی شد. روش گردآوری اطلاعات

پس از انتخاب نمونه پژوهش، آزمون پای‌بندی مردان به آموزه‌های همسررداری اسلام در جامعه آماری مورد نظر مطابق با حجم نمونه به اجرا درآمد. با توجه به برنگشتن برخی از پرسش‌نامه‌ها و ناقص بودن تعدادی دیگر، ۳۸۳ پرسش‌نامه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های این پژوهش نشان داد که آزمون پای‌بندی مردان به آموزه‌های همسررداری اسلام از روایی و اعتبار لازم برخوردار است. برای به دست آوردن روایی محتوا از سه شیوه استفاده شد: شیوه اول: تأیید اکثر کارشناسان؛ یعنی برخورداری هر گویه از موافقت دست‌کم ۷ کارشناس. در این پژوهش ۴۰ گویه نمرات ۳ و ۴ (گزینه خیلی زیاد و زیاد) را به خود اختصاص دادند که نشان می‌دهد اکثر کارشناسان گویه‌ها را تأیید کرده‌اند.

شیوه دوم: میانگین نمرات کارشناسان؛ بعد از جمع‌آوری قضاوت داوران، از نظر ۱۱ کارشناس که کامل‌تر بود استفاده شد. نتایج نشان داد که میانگین کل نمرات $3/71$ با انحراف استاندارد $0/16$ است؛ بنابراین، این گویه‌ها از نظر کارشناسان در حد مطلوبی (۹۲ درصد) با مستندات تطبیق دارند.

شیوه سوم: ضریب تطابق کندال؛ ضریب تطابق کندال $0/167$ و مقدار خی‌دو $86/109$ در سطح معناداری $0/001$ ، نشان‌دهنده توافق مناسب و معنادار کارشناسان در مورد تطابق گویه‌های نهایی با مستندات اسلامی است.

بررسی اعتبار آزمون

برای به دست آوردن اعتبار اولیه، پرسش‌نامه در جامعه ۵۱ نفری، که با جامعه نهایی (معلمان مرد متأهل شهر قم) متناسب بود، اجرا شد و در نهایت با ۴۰ گویه و با ضریب آلفای کرونباخ $0/850$ ، ضریب اسپیرمن - براون $0/751$ و ضریب دونیمه‌سازی گاتمن $0/749$ دارای اعتبار و آماده اجرای نهایی شد.

پس از اجرای نهایی آزمون در میان ۳۸۳ نفر از شرکت‌کنندگان، برای سنجش روایی سازه و شناسایی و تعیین عوامل تشکیل‌دهنده مقیاس، از روش تحلیل عاملی استفاده شد. پیش از اجرای تحلیل عوامل، برای اینکه معلوم شود حجم نمونه انتخاب شده متناسب روش تحلیل عاملی است، از آزمون کرویت بارتلت^۱ و کفایت نمونه‌برداری به روش KMO^2 استفاده شد. شاخص کفایت نمونه‌برداری برابر با $0/۸۴۹$ شد؛ یعنی حجم نمونه قابلیت تحلیل عوامل را دارند. همچنین نتایج آزمون کرویت بارتلت با درجه آزادی ۶۳۰ و مجذور خی دو $۴۴۴۶/۹۸۱$ در سطح $P < 0/۰۰۰۱$ معنادار است. بنابراین ماتریس همبستگی متغیرها، ماتریس واحدی نیست و می‌توان بر پایه این داده‌ها، به استخراج عامل‌ها اطمینان کرد.

جدول ۱: آزمون بارتلت و کفایت نمونه‌برداری

KMO آزمون کفایت نمونه‌برداری	
۰/۸۴۹	
۴۴۴۶,۹۸۱	خی دو
۶۳۰	درجه آزادی
۰/۰۰۰۱	سطح معناداری

نتایج تحلیل اعتبار جهت مشخص شدن گویه‌های مناسب برای ورود به تحلیل عاملی، نشان داد که با حذف ۴ گویه، اعتبار مقیاس (آلفای کرونباخ) به حداکثر خود خواهد رسید. بررسی میانگین و انحراف استاندارد ۳۶ گویه، همبستگی با نمره کل و تأثیر حذف هر یک از گویه‌ها در آلفای کرونباخ نشان داد که میان گویه‌ها با نمره کل مقیاس همبستگی‌های معناداری در سطح $P < 0/۰۱$ در دامن‌های از $r=0/۱۸۹$ (گویه شماره ۳۵) تا $r=0/۵۱۱$ (گویه شماره ۳۱) وجود دارد. بعد از حذف ۴ گویه، ضریب آلفای کرونباخ به بیشترین حد خود ($0/۸۸۱$) رسید.

چنان‌که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، ضریب اسپیرمن - براون $0/۷۵۱$ و ضریب دونیمه‌سازی گاتمن $0/۷۵۱$ به دست آمده است؛ بنابراین آزمون اعتبار لازم جهت ورود به تحلیل عاملی را دارد.

جدول ۲: نتایج مربوط به دونیمه‌سازی ۳۶ گویه جهت برآورد اعتبار در اجرای نهایی (n=۳۸۳)

مقدار		نیمه اول	الفای کرونباخ
۰/۸۲۶	تعداد گویه‌ها		
مقدار		نیمه دوم	
۰/۷۹۵	تعداد گویه‌ها		
۳۶	مجموع تعداد گویه‌ها		
همبستگی بین دو فرم			
۰/۶۰۲	تساوی تعداد گویه‌ها		
۰/۷۵۱	عدم تساوی تعداد گویه‌ها		ضریب اسپیرمن - براون
ضریب دونیمه‌سازی گاتمن			
۰/۷۵۱			

جهت تعیین و تحلیل عوامل، از تحلیل عاملی اکتشافی به روش «مؤلفه‌های اصلی»، «چرخش واریماکس»^۱ به همراه «بهنجارسازی کایزر»^۲ استفاده شد. در مرحله اول تحلیل عاملی، به منظور تعیین تعداد عامل‌های اصلی، از ملاک ارزش‌های ویژه بزرگ‌تر از ۱ استفاده شد. بر این اساس، برای آزمون پای‌بندی مردان به آموزه‌های اسلامی همسرداری، تعداد ۸ عامل نمایان شد. جدول ۳ نمایانگر گویه‌های هر عامل و بار عاملی آن‌ها است.

جدول ۳: عوامل ۸ گانه مقیاس پای‌بندی مردان به آموزه‌های اسلامی همسرداری و بار عاملی آنها

بار عاملی	عبارت/ عامل	ردیف	گویه
عامل اول: تعهد و مسؤلیت‌پذیری			
۰/۷۴۱	به خودم اجازه نمی‌دهم دست روی همسرم بلند کنم.	۱	۲۵
۰/۶۹۸	اگر چیزی به همسرم داده باشم بدون رضایتش در آن تصرف نمی‌کنم.	۲	۳۲
۰/۶۷۶	به همسرم نسبت ناروا (ارتباط با غیر خودم) نمی‌دهم.	۳	۲۷
۰/۶۴۹	دوست داشتن همسرم مرا از وظایف دینی باز نمی‌دارد.	۴	۴
۰/۶۳۷	به دلیل شک‌های بی‌جا همسرم را از فعالیت‌های عادی باز نمی‌دارم.	۵	۲۸
۰/۶۲۶	از همسرم مسؤلیتی بیش از توانش تقاضا نمی‌کنم.	۶	۱۰
۰/۵۸۴	کارهای بیرون را برعهده همسرم نمی‌گذارم.	۷	۱۹
۰/۵۸۱	همسرم را ناراحت نمی‌کنم و او را بر چیزی که دوست نمی‌دارد اجبار نمی‌نمایم.	۸	۲۴

عامل دوم: ارتباطی

۹	۶	با چهره شاد و گشاده با همسرم برخورد می‌کنم.	۰/۷۷۶
۱۰	۷	با همسرم با ملاحظت و مهربانی برخورد می‌کنم.	۰/۷۶۰
۱۱	۸	به‌ترین رفتارهایم را در برخورد با همسرم دارم.	۰/۶۸۱
۱۲	۵	همسرم مرا شوهر خوش‌برخوردی می‌داند.	۰/۶۷۵
۱۳	۲	با محبت و عشق به همسرم نگاه می‌کنم.	۰/۶۴۱
۱۴	۱	برای جلب محبت همسرم به او می‌گویم دوستت دارم.	۰/۵۸۷
۱۵	۱۱	هنگام ورود به خانه به همسرم سلام می‌کنم.	۰/۴۹۸
۱۶	۲۱	به خاطر همسرم نظافت شخصی خود (حمام کردن، اصلاح سر و صورت، مسواک زدن، اتو کردن لباس) را رعایت می‌کنم.	۰/۳۰۱

عامل سوم: امور مالی

۱۷	۳۳	غذا و سایر خوردنی‌ها را متناسب با شأن همسرم تهیه می‌کنم.	۰/۷۶۷
۱۸	۲۹	احتیاجات همسرم را به‌گونه‌ای برطرف می‌کنم که از دیگران بی‌نیاز باشد.	۰/۶۳۲
۱۹	۳۰	در اداره زندگی خانوادگی فرد دست و دلبازی هستم.	۰/۵۸۹
۲۰	۳۴	لباس‌های متناسبی را برای همسرم تهیه می‌کنم.	۰/۴۹۲
۲۱	۳۱	در امور مالی بر زن و فرزندانم سخت‌گیری نمی‌کنم.	۰/۳۴۸

عامل چهارم: تمرکز / توجه هیجانی

۲۲	۲۶	برای ایجاد آمادگی قبل از رابطه جنسی، از بوسه و مزاح کمک می‌گیرم.	۰/۶۳۹
۲۳	۱۶	روزهای تعطیل (جمعه‌ها) بیش از روزهای دیگر همسرم را خوشحال می‌کنم.	۰/۵۴۰
۲۴	۱۵	ترجیح می‌دهم غذا را در خانه با همسرم بخورم.	۰/۴۲۹
۲۵	۲۲	به خاطر همسرم از خوشبوکننده‌ها استفاده می‌کنم.	۰/۳۲۳

عامل پنجم: همدلی فعال

۲۶	۱۸	در کارهای خانه به همسرم کمک می‌کنم.	۰/۶۲۹
۲۷	۳	وقتی می‌خواهم آب بنوشم لیوان آبی را هم برای همسرم می‌آورم.	۰/۴۶۰
۲۸	۹	وقتی حرف می‌زند، به سخن او به خوبی گوش می‌دهم.	۰/۴۲۵
۲۹	۲۳	رفتارهایی که باعث رنجش و آزار همسرم می‌شود را انجام نمی‌دهم.	۰/۴۹۵
۳۰	۱۴	سعی می‌کنم با همسرم بنشینم و با او حرف بزنم.	۰/۳۸۱

عامل ششم: هدیه‌دادن

۳۱	۱۲	زمان برگشت از مسافرت، برای همسرم هدیه‌ای (هرچند ناچیز) می‌آورم.	۰/۶۴۸
----	----	---	-------

۰/۵۹۳	از هدیه دادن به همسر در مناسبت‌های مختلف (تولد، سالگرد ازدواج) دریغ نمی‌کنم.	۱۳	۳۲
عامل هفتم: خوش بینی و گذشت			
۰/۷۵۹	از خطاهای همسر به راحتی چشم‌پوشی می‌کنم.	۲۰	۳۳
۰/۶۸۲	هر غذایی را که همسر درست کند بدون اعتراض می‌خورم.	۱۷	۳۴
عامل هشتم: رشد دینی			
۰/۸۰۴	هرگاه برای نماز از خواب بلند شوم، همسر را نیز بیدار می‌کنم.	۳۵	۳۵
۰/۵۱۱	همسر را به انجام واجبات امر و از ارتکاب محرمات نهی می‌کنم.	۳۶	۳۶

همان گونه که در جدول ۳ مشخص است، بار عاملی گویه‌ها در طیفی بین ۰/۸۰۴ تا ۰/۳۰۱ قرار دارد و نمایانگر ۸ عامل است. عامل اول تعهد و مسؤلیت‌پذیری است که ۸ گویه را به خود اختصاص داده و بار عاملی آن‌ها در دامنه ۰/۷۴۱ تا ۰/۵۸۱ قرار دارد. عامل دوم ارتباطی است که ۸ گویه را به خود اختصاص داده و بار عاملی‌ای بین ۰/۷۷۶ تا ۰/۳۰۱ دارد. عامل سوم امور مالی است که ۵ گویه دارد و دامنه بار عاملی گویه‌های آن از ۰/۷۶۷ تا ۰/۳۴۸ است. عامل چهارم تمرکز/ توجه هیجانی است که ۴ گویه را به خود اختصاص داده و دامنه بار عاملی گویه‌های آن از ۰/۶۳۹ تا ۰/۳۲۳ است. عامل پنجم همدلی فعال است با ۵ گویه و دامنه بار عاملی گویه‌های آن از ۰/۶۲۹ تا ۰/۳۸۱ است. عامل ششم هدیه دادن است که ۲ گویه دارد و بار عاملی گویه‌های آن ۰/۶۴۸ و ۰/۵۹۳ است. عامل هفتم خوش‌بینی و گذشت است که ۲ گویه دارد. بار عاملی گویه‌های این عامل ۰/۷۵۹ و ۰/۶۸۲ است. عامل هشتم رشد دینی با ۲ گویه است. بار عاملی گویه‌های این عامل ۰/۸۰۴ و ۰/۵۱۱ است.

همچنین رابطه بین عوامل با یکدیگر و با کل مقیاس مورد بررسی قرار گرفت که نتایج آن در جدول زیر گزارش شده است.

جدول ۴: همبستگی بین عوامل مقیاس و کل مقیاس

عوامل	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
۱. تعهد و مسؤولیت‌پذیری	۱							
۲. ارتباطی	۰.۱۹۰**	۱						
۳. امور مالی	۰.۳۶۰**	۰.۳۹۶**	۱					
۴. تمرکز/توجه هیجانی	۰.۱۷۸**	۰.۵۵۹**	۰.۴۵۰**	۱				
۵. همدلی فعال	۰.۳۰۷**	۰.۵۳۷**	۰.۴۰۴**	۰.۴۹۴**	۱			
۶. هدیه دادن	۰.۲۵۶**	۰.۴۲۶**	۰.۳۶۳**	۰.۳۵۰**	۰.۴۴۸**	۱		
۷. خوش‌بینی و گذشت	۰.۰۹۵	۰.۲۶۹**	۰.۲۱۷**	۰.۲۷۵**	۰.۲۴۷**	۰.۱۴۸**	۱	
۸. رشد دینی	۰.۱۷۷**	۰.۲۳۴**	۰.۲۶۴**	۰.۲۵۲**	۰.۲۱۱**	۰.۱۲۰*	۰.۱۴۷**	۱
کل مقیاس	۰.۷۱۶**	۰.۷۱۰**	۰.۶۷۴**	۰.۶۴۱**	۰.۷۰۸**	۰.۵۷۲**	۰.۳۴۶**	۰.۳۸۵**

** P < ۰/۰۱؛ * P < ۰/۰۵

نتایج جدول ۴ نشان‌دهنده رابطه نسبتاً قوی نمرات عامل‌ها با کل مقیاس است. همبستگی عامل‌ها با یکدیگر کم‌تر از همبستگی عامل‌ها با کل مقیاس است، که نشان‌دهنده استقلال عامل‌ها از یکدیگر و پایایی پرسش‌نامه است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر، ساخت اعتباریابی و روایی‌سنجی پرسش‌نامه پای‌بندی مردان به آموزه‌های اسلامی همسرمداری بود. گویه‌های این پرسش‌نامه بر اساس آموزه‌های اسلامی طراحی شد که با مواد مقیاس رضایتمندی زناشویی اسلامی (جدیری و جان‌بزرگی، ۱۳۸۸) و مقیاس کارآمدی خانواده (صفورایی، ۱۳۸۸) در برخی مؤلفه‌ها همسو است، با این تفاوت که پرسش‌نامه حاضر به اصل تفاوت‌های زن و مرد توجه داشته و آموزه‌های مشترک را در نظر نگرفته است، بلکه موضوع آن به طور خاص و جزئی، پای‌بندی مردان به آموزه‌های اسلامی همسرمداری است. نتایج روایی محتوایی که کارشناسان اسلامی و روان‌شناسی اعلام کردند نشان داد که گویه‌ها از نظر کارشناسان در حد مطلوبی با مستندات تطبیق دارند. همچنین ضریب تطابق کندال و مقدار خی‌دو نشان‌دهنده توافق مناسب و معنادار کارشناسان در مورد تطابق گویه‌های نهایی با مستندات اسلامی است.

در روایی سازه به روش تحلیل عاملی، شاخص کفایت نمونه‌برداری نشان داد که حجم

نمونه برای تحلیل عاملی مناسب است. همچنین معنادار بودن آزمون کرویت بارلت حاکی از این است که ماتریس همبستگی داده‌ها برای تحلیل عاملی اطلاعات معناداری دارد. در روایی سازه به روش همسانی درونی، همبستگی هر کدام از سؤالات پرسش‌نامه با نمره کل پرسش‌نامه معنادار است و همچنین بین هر کدام از عامل‌ها و کل پرسش‌نامه همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد. به منظور تعیین تعداد عامل‌ها چرخش متعامد به شیوه واریماکس و تحلیل عاملی اکتشافی بر روی آن‌ها اجرا شد. به منظور تعیین تعداد عامل‌های اصلی نیز از ملاک ارزش‌های ویژه بزرگ‌تر از ۱ استفاده شد. بر این اساس، برای آزمون پای‌بندی مردان به آموزه‌های اسلامی همسرداری، تعداد ۸ عامل نمایان شد که عبارت‌اند از: ۱. تعهد و مسؤولیت‌پذیری؛ ۲. ارتباطی؛ ۳. امور مالی؛ ۴. تمرکز/توجه هیجانی؛ ۵. همدلی فعال؛ ۶. هدیه دادن؛ ۷. خوش‌بینی و گذشت و ۸. رشد دینی.

در اعتبار پرسش‌نامه ضریب آلفای کرونباخ در مرحله آزمایشی و نهایی به ترتیب ۰/۸۵۰ و ۰/۸۸۱ است. ضریب اسپیرمن - براون در مرحله آزمایشی ۰/۷۵۱ و در مرحله نهایی ۰/۷۵۱ و میزان همسانی درونی بر اساس ضریب دونیمه‌سازی گاتمن در مرحله آزمایشی ۰/۷۴۹ و در مرحله نهایی ۰/۷۵۱ است. بنابراین، پرسش‌نامه پای‌بندی مردان به آموزه‌های اسلامی همسرداری از روایی و اعتبار لازم برخوردار است.

محدودیت‌ها و پیشنهادات: محدود بودن جامعه آماری به مردان معلم متأهل شهر قم، همکاری پایین مردان (به‌ویژه معلمان) در تکمیل پرسش‌نامه و نبود ابزاری دیگر در این قلمرو و به تبع انجام نشدن روایی ملاکی از محدودیت‌های این پژوهش به حساب می‌آید. پیشنهاد می‌شود، به منظور تبیین دقیق‌تر، نمونه‌گیری در سطحی وسیع‌تر (استان‌های دیگر، مشاغل و گروه‌های مختلف شغلی و در سطوح مختلف تحصیلی) به اجرا درآید. بسته‌ای جامع از آموزه‌های اسلامی همسرداری به مردان تهیه شود و نتایج آن به صورت طرح‌های آزمایشی و مداخله‌ای مورد بررسی قرار گیرد و با متغیرهای مختلف سنجیده شود.

منابع

- افروز، غلامعلی (۱۳۸۹)، *میانی روان‌شناختی تحکیم خانواده در غربت*، تهران: دانشگاه تهران.
- آرزو، سراج‌الدین علی‌خان (۱۴۰۱ق)، *تنبیه الغافلین*، لاهور: دانشگاه پنجاب.
- آهنکوبنژاد، محمدرضا (۱۳۸۸)، «مطالعه میزان پای‌بندی دینی جوانان شهر اهواز»، *پژوهش جوانان فرهنگ و جامعه*، شماره ۳، ۱-۲۴.

- بروجردی، آقا حسین (۱۳۸۶)، جامع *أحدیث الشیعة*، تهران: انتشارات فرهنگ سبز.
- بیابانگرد، اسماعیل (۱۳۸۶)، *روش‌های تحقیق در روان‌شناسی و علوم تربیتی*، تهران: دوران.
- پناهی، علی احمد (۱۳۸۹)، «نقش التزام به آموزه‌های دینی در تربیت و استحکام خانواده»، *معرفت/خلاقی*، سال اول، شماره ۲، ۷۷-۹۶.
- جدیری، جعفر (۱۳۸۷)، *بررسی رابطه رضامندی زناشویی بر اساس معیارهای دینی با ثبات هیجانی*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) قم.
- حر عاملی (۱۴۰۹ق)، *وسائل الشیعة*، ۲۹ جلد، قم: مؤسسه آل‌البیت علیه السلام.
- حر عاملی، محمد بن حسن (۱۴۱۲ق)، *هدایة الامة الی احکام الائمة علیهم السلام*، مشهد: مجمع‌البحوث الاسلامیه.
- حسن زاده، رمضان (۱۳۸۲)، *روش‌های تحقیق در علوم رفتاری*، تهران: ساوالان.
- حیدری، سیدحسین (۱۳۹۳)، *رابطه پای‌بندی مردان به آموزه‌های همسرداری اسلام با رضامندی زناشویی و کارآمدی خانواده*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) قم.
- دلاور، علی (۱۳۸۴)، *احتمالات و آمار کاربردی در روان‌شناسی و علوم تربیتی*، تهران: رشد.
- دلاور، علی (۱۳۸۷)، *روش تحقیق در روان‌شناسی و علوم تربیتی*، تهران: ویرایش.
- دلاور، علی و زهراکار، کیانوش (۱۳۹۲)، *سنجش و اندازه‌گیری در روان‌شناسی*، مشاوره و علوم تربیتی، تهران: ارسباران.
- سرمد، زهره؛ بازرگان، عباس و حجازی، الهه (۱۳۸۷)، *روش‌های تحقیق در علوم رفتاری*، تهران: آگاه.
- قدوسی، سید ابوالفضل (۱۳۹۳)، *رابطه پای‌بندی زنان به آموزه‌های همسرداری اسلام با تعارضات زناشویی*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
- شریعتمداری، مهدی (۱۳۸۸)، *تحقیق و پژوهش در علوم رفتاری*، تهران: کوهسار.
- صفوراویی پاریزی، محمدمهدی (۱۳۸۸)، *شاخص‌های خانواده کارآمد از دیدگاه اسلام و ساخت پرسش‌نامه آن*، رساله دکتری، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) قم.
- کاشف‌الغطا، محمدحسین (بی‌تا)، *الفردوس الاعلی*، نجف.
- کلینی، محمد بن یعقوب (۱۳۶۵)، *اصول الکافی*، تهران: انتشارات دارالکتب الاسلامیه.
- کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۰۷ق)، *الکافی*، تهران: انتشارات دارالکتب الاسلامیه.
- متقی‌الهندی، علاء‌الدین (۱۴۰۹ق)، *کنز العمال*، بیروت: انتشارات مؤسسه الرساله.
- مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۴ق)، *بحار الأنوار*، بیروت: مؤسسه الوفاء.
- محمدی ری‌شهری، محمد (۱۳۸۷)، *تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث*، قم: مشعر.
- نوری، حسین (۱۴۰۸ق)، *مستدرک الوسائل*، قم: انتشارات مؤسسه آل‌البیت علیه السلام.

هراتیان، عباس‌علی (۱۳۹۳)، *رابطه روان‌بنده‌های ناسازگار اولیه و باورهای غیرمنطقی با تعارض زناشویی*، با توجه به پای‌بندی مذهبی زوجین، پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) قم.

Anthony, M.J. (1993), "The Relationship between Marital Satisfaction and Religious Maturity", *Religious Education Journal*, 88 (1), 97-108.

Burchinal, L.G. (1957), "Marital Satisfaction and Religious Behavior", *American Sociological Review*, 22, 306-310.

Dudley, M.G. and Kosinski, F.A., Jr. (1990), "Religiosity and Marital Satisfaction: A Research Note", *Review of Religious Research*, 32, 78-86.

Ellison, C.G., Gay, D.A., and Glass, T.A. (1989), "Does Religious Commitment Contribute to Individual Life Satisfaction?", *Journal of Social Forces*, 68, 100-123.

Fiese, B.H., and Tomcho, T.J. (2001), "Finding Meaning in Religious Practices: The Relation between Religious Holiday Rituals and Marital Satisfaction", *Journal of Family Psychology*, 15 (4), 597-609.

Filsinger, E.E. and Wilson, M.R. (1984), "Religiosity, Socioeconomic Rewards, and Family Development: Predictors of Marital Adjustment", *Journal of Marriage and the Family*, 46, 663-670

Giblin, P.R. (1997), "Marital Spirituality: A Quantitative Study", *Journal of Religion and Health*, 36, 321-332.

Gruner, L. (1985), "The Correlation of Private, Religious Devotional Practices and Marital Adjustment", *Journal of Comparative Family Studies*, 16, 47-59.

Hunt, R.A. and King, M.B. (1978), "Religiosity and Marriage", *Journal for the Scientific Study of Religion*, 17, 399-406.

Marsh, R., and Dallos, R. (2001), "Roman Catholic Couples: Wrath and Religion", *Journal of Family Process*, 40 (3), 343-60.

Pollner, M. (1989), "Divine relations, Social Relations, and Well-being", *Journal of Health and Social Behavior*, 30, 92-104.

Roth, P.D. (1988), "Spiritual Well-being and Marital Adjustment", *Journal of Psychology and Theology*, 16, 153-158.

Snow, T.S. and Compton, W.C. (1996), "Marital Satisfaction and Communication in Fundamentalist Protestant Marriages", *Journal of Psychology Reports*, 78, 979-985.